

LUPTA DE CLASĂ ÎN ORÎNDUIREA FEUDALĂ (CLASA A XI-A)

A. — *Lupta antifeudală a țărănimii*

- 1) *Obiective* — lupta împotriva aservirii
— lupta pentru îndepărtarea dependenței feudale și a obligațiilor impuse de nobili¹
— elaborarea unor programe antifeudale²
- 2) *Forme* — refuzul de a îndeplini sarcinile feudale³
— fuga de pe moșie⁴
— haiducia
— răscoalele⁵
- Jacqueria⁷
— răscoala condusă de Wat Tyler⁸
- marile răscoale din sec. XIV⁶
- războiul husit⁹
răscoala de la Bobilna¹⁰
războiul țărănesc de sub conducerea lui Gh. Doja
- 3) *Importanța* — reprezintă conținutul principal al luptei de clasă în feudalism
— a avut un rol progresist, deși nu a dus la înlăturarea relațiilor feudale

B. *Lupta de clasă la orașe*

a) *Mișcarea comunală*¹¹

- 1) *Baza socială* meșteșugari și negustori¹²
— mica nobilime și clerul sărac
- 2) *Obiective* — desființarea servituților feudale
— dreptul de autoadministrare
- 3) *Forme* — răscumpărare
— răscoale
— lupta de stradă
- 4) *Înfăptuiri* — dobândirea chartelor de libertăți¹³
— autonomie generală sau parțială
— organizare proprie

b) *Lupta de clasă în interiorul orașelor*

- între patriciat și conducerea breslelor
- între patriciat și păturile orașenești sărace
- pentru îngrădirea puterii regale¹⁴
- răscoalele muncitorilor salariați din manufacturi¹⁵

Comentariu istoric

1. — Încă din feudalismul timpuriu, procesul aservirii țărănimii libere, precum și exploatarea țărănimii dependente au generat variate forme ale luptei de clasă a maselor rurale. În epocă, cele mai violente mișcări anti-feudale se datorau țăranilor de curînd aserviți. Intrarea în șerbie însemna pentru aceștia pierderea condiției de mici proprietari funciari și acceptarea tuturor consecințelor servituții personale.

2. — În primele secole ale feudalismului dezvoltat, șerbia apăsă asupra mării majorității a țărănimii dependente, în Europa apuseană și centrală. Maturizarea relațiilor feudale, însoțită de creșterea considerabilă a exploatării, s-a făcut — în mod egal — resimțită pe domeniile feudalilor laici și ecleziastici, în Cehia de pildă biserica romano-catolică fiind cel mai mare proprietar funciar al țării.

Pentru o serie de popoare din centrul și sud-estul continentului european, exploatarea feudală s-a împletit cu vicisitudinile dominației străine.

Pe o vastă arie teritorială, creșterea exploatării feudale se corelează cu periodice stări de destabilizare internă, datorate fie anarhiei politice interne, fie atacurilor popoarelor migratoare. De pildă, în sec. XII—XIII, legați de pământ, țăranii erau obligați să încredințeze statului sau feudalilor 20—50% din recolte, cu tendințe de creștere pînă la 70%. Față de stat, se achitau 100 de impozite diferite.

Programele antif feudale, formulate de marile răscoale, reprezintă răspunsul, dat clasei și statului feudal, de masele țărănești, exasperate de exploatare.

3. — Sub această înfățișare se prezintă foarte variate acțiuni anti-feudale, mărturiile vremii și registrele judiciare domaniale menționînd adesea, mai cu seamă în feudalismul dezvoltat, îndeplinirea necorespunzătoare sau neîndeplinirea prestațiilor în muncă, nesupunerea la plata redevențelor în produse și în bani, nerespectarea monopolurilor senioriale, folosirea pădurilor și pășunilor rezervei feudale fără încuviințarea seniorilor.

O altă cale de atac împotriva exploatării feudale, în marginile justiției medievale, o constituie încercarea, cel mai adesea nereușită, de a obține eliberarea din șerbie și de a reduce sarcinile feudale prin procesele intentate stăpînilor feudali.

4. — Fugarii aveau la îndemîină două posibilități: a) să se instaleze în ținuturile de colonizare, unde stăpînii feudali erau dispuși să le acorde temporar condiții de muncă mai avantajoase sau b) în orașe, unde — din-

colo de o anumită perioadă de timp, în marginile căreia puteau fi revendicați și găsiți — deveneau juridicește oameni liberi.

5. — Formele de manifestare ale rășcoalelor țărănești au variat, în raport cu stadiul de dezvoltare al societății feudale și cu complexul condițiilor istorice, în care se desfășurau. Mișcările insuficient organizate, izolate provincial și incapabile să formuleze un program în sensul progresului social, au fost relativ rapid zdrobite de forța de represiune a unei orînduirii, aflate în plină ascensiune. Este, între altele, cazul rășcoalelor țărănești saxone, desfășurate în prima jumătate a sec. IX, ca o consecință directă a cuceririi carolingiene. Șerbirea țărănimii libere și catolicizarea forțată au fost cauzele răzvrătirii, care-și propunea ca obiective lichidarea orînduirii feudale, înlăturarea creștinismului și restabilirea vechilor rînduiești gentile, precum și a credințelor păgîne.

Mult mai bine organizate, rășcoalele țărănești desfășurate în China (874—884), Imperiul bizantin (sec. IX) și Imperiul bulgar al Asăneștilor (sec. XIII) au concentrat în lupta antifeudală mari armate populare, ce n-au putut fi învinse decît cu sprijinul forțelor intervenționiste străine.

6. — Secolul al XIV-lea reprezintă o epocă de intensificare a frământărilor sociale atît în mediu rural, cît și în cel urban. Inechitabila stăpînire a pămîntului, aflat aproape în întregime în stăpînirea marilor feudali, precum și presiunea demografică din primele decenii ale secolului au agravat setea de pămînt a țărănilor. Marea epidemie de ciumă din anii 1348—1349 a avut grave repercusiuni demografice și sociale. Calamitățile războiului de 100 de ani au făcut să crească fiscalitatea statului și, implicit, împilarea maselor țărănești, avînd drept consecințe imediate creșterea rezistenței antif feudale a maselor. Agravarea contradicțiilor sociale în mediul urban explică de ce mișcările țărănești s-au desfășurat adesea în strînsă legătură cu cele orașenești.

7. — În condiții care puseseră în evidență incapacitatea militară și politică a suveranului și a clasei dominante, Franța suferind înfrîngerii umilitoare, repetate invazii și pustiiri, marii feudali fac să crească obligațiile bănești ale țărănimii domaniale, spre a continua războiul (și pînă atunci purtat cu atîta lipsă de pricepere), precum și spre a elibera din captivitate pe regele Ioan cel Bun.

Agravarea exploatării feudale și a fiscalității, jafurile bandelor de mercenari, precum și profunda criză militară și politică, în care se găsea autoritatea de stat în absența suveranului, au cristalizat rapid o puternică mișcare socială, cuprinzînd în egală măsură țărănimea împilată și pe orașeni.

Izbucnită într-o regiune întinsă, avînd în centru capitala țării, Jacquesia, organizată inițial în cete armate, își strînge trupele în tabăra întărită de Ia Mello, la 3—4 iunie 1358, unde s-au adunat în jur de 6.000 de țărani; sub conducerea lui Guillaume Cale. Rășculații își propuneau desființarea rînduieștilor feudale și suprimarea fizică a nobilimii. Căutînd aliați, țărănii i-au găsit în rîndurile orașenilor săraci, patriciatul refuzînd să se alăture mișcării. Fără a încheia o alianță cu țărănii rășculați, Etienne Marcel a trimis un detașament de parizieni în sprijinul armatei țărănești. Lipsiți de

conducător (Guillaume Cale fusese capturat printr-un viclesug de nobili), țărani au fost înfrinți, mulți fiind masacrați după victoria feudalilor chiar pe locul bătăliei. Represiunea nobiliară se va prelungi pînă la 10 august 1359, răstimp în care au fost uciși 20.000 de țărani „cu o cruzime și o neomenie, cum n-au făptuit nici vandalii, nici sarazinii”.

8. — De partea cealaltă a Mării Mînecii, în Anglia, creșterea exploatarei feudale a fost însoțită de sporirea presiunii fiscale, reaua cîrmuire și abuzurile administrației. Și aici continuarea războiului cu Franța a sporit fiscalitatea, numai între anii 1377—1381 valoarea contribuțiilor bănești solicitate populației ridicîndu-se la enorma sumă de 220.000 de lire sterline, „cheltuite rău și cu înșelăciune, spre marea sărăcire a poporului”.

Începută în sud-estul Angliei ca o revoltă împotriva modului abuziv în care era încasată capitația, răscoala s-a întins rapid în comitatele Essex și Kent, unde au fost atacate numeroase domenii, aparținînd slujbașilor regali, însărcinați cu stabilirea și stringerea impozitelor. Încă din această fază, în fruntea răsculaților din Kent se afirmă Wat Tyler, un meseriaș participant la campaniile din Franța. După cucerirea orașului Canterbury, răsculații se îndreaptă spre Londra. Desființarea șerbiei și a impozitelor, precum și lichidarea feudalității laice și ecleziastice, deposedarea bisericii de averi și simplificarea organizării ei reprezintă programul mișcării. Cu sprijinul sărăcimii, țărani pătrund în Londra, stăpînind-o efectiv trei zile (13—15 iunie 1381). Suprimarea lui Wat Tyler lipsi pe țărani de conducător, aceștia risipindu-se fără a mai încerca confruntarea cu trupele regale, considerabil superioare.

9. — Referindu-se la caracterul complex al mișcării husite (social, național, religios), Marx și Engels au caracterizat-o drept „un război țărănesc național ceh, cu un înveliș religios, împotriva nobilimii germane și a puterii supreme a împăratului german”. În condiții în care biserica romano-catolică era cel mai mare proprietar funciar și un nemilos exploatare feudal, era firesc ca lupta antifeudală să se îndrepte mai întîi împotriva sa.

Purtătorul de cuvînt al puternicei mișcări anticlericale din Cehia de la începutul sec. al XV-lea a fost Jan Hus. Este larg acreditată ideea că învățătura sa a avut un caracter reformator. Transformarea husitismului într-o mișcare revoluționară a maselor, avînd drept principal scop răsturnarea orînduirii feudale, s-a produs în perioada ce a urmat sfîrșitului său tragic.

10. — Răscoala țăranilor români, secui, sași din Transilvania împotriva împilării feudale, desfășurate în cursul anilor 1437—1438, reprezintă un moment remarcabil în istoria luptei antif feudale. Desfășurată pe o întinsă arie teritorială în partea centrală a Transilvaniei, dezvoltîndu-se succesiv în trei faze principale, răzvrătirea va dura aproape un an, pentru înfrîngerea ei fiind necesare coalizarea celor trei „națiuni” privilegiate din Transilvania și importante efective militare. Scopul urmărit de răsculați era ocuparea întregii țări și instalarea unei „puteri populare”, „desființarea șerbiei și instituirea unei noi libertăți”, adică modificarea raporturilor feudale în esența lor și statornicirea altor rînduiri social-politice.

După o cunoscută formulare, aparținând lui Marx și Engels, țărănimea medievală nu putea „să prezinte interesele ei ca interese comune ale tuturor membrilor societății” și nu putea lua conducerea în lupta tuturor asupriților împotriva puterii de clasă a marilor feudali, ceea ce explică și înfrângerea acestei răscoale.

11. — Desfășurată în sec. XI—XII, mișcarea comunală are ca scop să asigure condițiile necesare dezvoltării nestinjenite a forțelor de producție și a activităților economice, desfășurate de noile populații urbane. Ea nu urmărește lichidarea raporturilor sociale în ființă, ci integrarea cât mai favorabilă a noilor categorii de locuitori în cadrul dat al societății feudale.

Inițial ostilă mișcării de emancipare a orașelor, clasa dominantă își va nuanța treptat atitudinea. Marii seniori laici i se vor arăta finalmente favorabili, sperînd să o folosească în scopul întăririi propriei lor autorități, în vreme ce puterea monarhică va uza de orașe în efortul său de centralizare statală. Rezistența cea mai puternică va veni din partea feudalității ecleziastice, ceea ce explică de ce cele mai violente episoade ale mișcării comunale se vor desfășura în orașele stăpînite de aceștia.

12. — În nordul continentului conducerea aparține negustorilor bogați, în vreme ce în sud pătura micii nobilimi își va asuma această responsabilitate.

13. — Cea mai veche chartă de libertăți este cea de la Huy (depinzînd de Imperiul german) din 1066, în timp ce comuna de la Le Mans (1070) este prima proclamată în Franța. La Laon, regele Franței sfîrșește prin a acorda o chartă (de privilegii), după ce reprimase sîngeros răscoala anti-episcopală din 1122.

În Italia, organizarea comunală se întîlnește pentru prima oară la Pisa și Lucca, în 1080—1085. Deși întîmpină în tot cursul sec. XII o rezistență puternică în afirmarea tendințelor lor de libertate, unele orașe germane, între care Lübeckul, vor obține încă în vremea împăratului Frederic Barbă roșie o chartă de privilegii (19 sept. 1188), reînnoită de Frederic al II-lea la 1226.

14. — Înfrîngerea de la Poitiers a agravat criza societății feudale franceze. Ostilitatea generală față de cercurile conducătoare de la Curte se reflectă în Marea ordonanță din martie (1357), elaborată de Statele generale din Nord, la inițiativa deputaților orașelor, îndeosebi ai celor din Paris, conduși de staroștele negustorilor Etienne Marcel. Larg program de reforme, Marea ordonanță, care din păcate n-a fost niciodată aplicată, încearcă să înstăureze tutela Stărilor generale asupra regalității, aflate în criză.

Mișcarea orașenilor parizieni se dezvoltă hotărît în cursul anului 1358, după fuga din capitală a Delfinului. Instalat la Compiègne, acesta pregătește recucerirea Parisului, cu sprijinul clerului și nobilimii. După ce ratează alianța cu țărănimea, răscolată în nordul Franței, E. Marcel cheamă în sprijin pe regele Navarei și pe englezi, soluție impusă de împrejurări, dar care indignă pe parizieni. La 31 iulie 1358, E. Marcel muri într-o luptă de stradă, 2 zile mai târziu Delfinul recuceri capitala.

15. — Primele mișcări ale precursorilor proletariatului s-au desfășurat la Siena (1371) și Florența (1378), animatorii lor fiind în principal muncitorii textiliști. Descrierile contemporane insistă asupra dorinței răsculaților de a crea o nouă ierarhie politică, în cadrul căreia reprezentanții lor să exercite conducerea cetăților.

La Florența, ciompii — aliați cu „populo minuto“, membrii breslelor minore — vor impune în funcția de gonfalonier al dreptății pe Michele din Lando și vor obține o reprezentare preponderentă în Signorie. Conflictele dintre ciompi — „poporul mărunț“ și „poporul gras“, în ce privește exercitarea puterii, sfârșiră prin constituirea, cu complicitatea lui Michele din Lando, a unei alianțe între membrii breslelor împotriva dăracitorilor de lână. Rămăși singuri, ciompii fură înfrinți într-o ciocnire armată, reprezentanții lor fiind ulterior alungați din Signorie.

Comentariu metodic

Lecția poate fi predată într-o oră sau două, în funcție de planificare și posibilități.

Ni se pare deosebit de important ca, în predare, profesorul să urmărească cu claritate problematica temei mai sus expusă, punând în evidență înfățișările multiple și de o mare complexitate, pe care le-a îmbrăcat lupta de clasă în evul mediu.

Un mare număr de mijloace didactice, texte, diapozitive, hărți pot fi cu succes utilizate spre a-i ajuta pe elevi să surprindă cauzele, desfășurarea și finalitatea marilor mișcări sociale din societatea feudală.

În ce privește modalitățile de predare, înclinăm a sugera ca efortul de modernizare — aducând un plus de înțelegere istorică — să fie întemeiat pe utilizarea judicioasă a materialului informativ selectat, a hărților și imaginilor, dar și a largii participări a elevilor la dezbateri.

Recomandăm pentru început utilizarea unui grupaj de texte, aflător în trei culegeri, ce sînt la îndemîna oricărui profesor de istorie. În volumul *Lecturi din izvoarele istoriei evului mediu* de Francisc Pall și Camil Mușeșan, apărut la București în 1961, putem găsi informații privind viața grea a țăranilor în secolul al XII-lea, după *Cartea manierelor* de Etienne de Fougères (paginile 51—52), Jacqueria și răcoala condusă de Wat Tyler (pag. 154—155) și momentul ocupării Signoriei, punctul culminant al răcoalei ciompilelor (pag. 142—143). În foarte utila *Culegere de texte pentru istoria României*, vol. I, de Ștefan Pascu și Liviu Maior, se află discursul, rostit de Doja la Czegled (pag. 77—78). În fine, într-o *Culegere de texte*, consacrată de Facultatea de istorie *Orașului medieval*, editată la București în 1976, găsim și Chartele de privilegii ale orașelor Laon (1128) și Lübeck (1189, 1226) pag. 69—70 ; pag. 72—73 ; 74—75.

În primul set de diapozitive *Istoria României*, imaginile 56 și 57 înfățișează pe Gheorghe Doja și supliciiul său.

Din grupajul de *Istorie universală medie* sînt de ales diapozitivele cu numerele 1, 2, 7, 23, 37, 38 din seria *Feudalismul dezvoltat*, în care sînt prezentate un atelier de țesătorie, o stradă într-un oraș medieval, fațada catedralei din Laon, chipul lui Jan Hus și o tabără husită.

Harta „Răscoalelor țărănești pe teritoriul patriei noastre pînă la 1 decembrie 1918” va fi folosită pentru prezentarea mișcărilor desfășurate în țările române.

BIBLIOGRAFIE

- M. Berza, *Răscoale în evul mediu. Considerații generale în lumina tezelor marxism-leninismului*, în „Studii”, 1958, 4, pag. 79—93.
- R. Manolescu, *Minia lui Jacques Bonhomme*, în „Magazin istoric”, 1972, 2, pag. 38—48.
- R. Manolescu, *Să nu mai fie șerbi în Anglia*, în „Magazin istoric”, 1973, 1, pag. 38—48.
- R. Manolescu, *Societatea feudală în Europa apuseană*, Buc., 1974, pag. 103—108, 206—239.

BOGDAN TEODORESCU